

Kiellands *Gift* och klassikerämnet i Norge

av Pär Sandin

Liksom halvdussinnet andra svenska klassiker har jag hamnat i Norge. Här får jag höra: ”*Gift!* Har du inte läst *Gift!* Det är ett måste för en klassiker! *Alla* som får veta vad du sysslar med kommer att fråga dig om *Gift!*”. Detta från en kollega inom nordistiken som får höra att jag är grecist. När jag förhörde mig om saken hos värden för vår grekiska läsecirkel, den högt bildade polyglotten, Bakhtin- och kyrkofaderforskaren, katoliken, tillika professorn emeritus i ryska, sade han å sin sida ungefär: ”Nå, det ska väl inte vara nödvändigt att läsa *Gift!*...”

Vad är då *Gift!*? Det är en roman från 1883 av Alexander Kielland, den radikale bland de ”fyra stora” i den moderna norska litteraturen (Ibsen, Bjørnson, Kielland och Lie). Kielland berättar om den gamla pluggskolan med latinet i centrum och om den lille Marius, en stjärna i latinska deklinationer men oduglig i allt annat, som går under i sin kamp för att leva upp till adjunkternas krav på utantillmemorerering av läroböcker.

Fru Wenche Løvdahl, mor till Marii vän och beskyddare Abraham, är romanens positiva gestalt och Kiellands språkrör. Sprungen ur gammalbergensisk släkt hyser hon en patriotisk inställning till bildning:

”Hva skal nå det være godt for?” vedble hun, ”at I leser og leser om disse grekerne? Ja, ikke vet jeg hvorledes det var i gamle dager da de lå for Troja. Men det har jeg da mangan gang hørt skipperne hjemme hos far si at hvor i verden de for, så var grekerne det falskeste pakk som til er. Akkurat som ikke vi hadde like så gode kjemper i gamle dager – og bedre till! Hvor er Snorre?”

Fru Løvdahl företräder det egentliga Norge, i kontrast till de officiella, korrupta, dansk- och svenskinfluerade överskikt som Kielland gisslade:

Og hun begynte å lese for dem, og hun leste udmerket godt – kjent som hun var med sagastilen og forelsket i den. Ti hos hennes far – den rike Abraham Knorr i Bergen – hade der i hennes ungdom vært møte av alt det som var forblitt norsk og kavnorsk under den spirende blågule reaksjon.

Der kom de grovkornede skipper og all slags nasjonale genier, en blanding av meget forskjellig, – kun at det alt sammen var norsk; og der kom de første målstrevere – begeistret og fämälte, stive nakker med gjenstridige flipper, vadmelbukser med hornknapper – norske hornknapper.

Kun få var de ord som flöt fra deres lepper; men vektige og vanskelige orakelspråk fra folkedypet var det. Ti i deres fulle hjerter brente kjærligheten till fedreland, frihet og folk, –

Förutom att symbolisera det världsfrånvända och onyttiga vetandet kom det klassiska arvet för det moderna, självständighetssträvande Norge att bli synonymt med det *gamla Europa* – med dess hycklande högtidstal, dess korrumperade adelsmän och professorer, och dess svenska och danska urbana snobberi. ”Den spirande blågule reaksjon” som Kielland talar om avser den norska högerns försvar för den svensk-norska unionen gentemot vänsterns krav på folkstyre och full självständighet. Symbol för detta reaktionära komplex är i romanen Wenches make, den danskättade, korrumperade professor Løvdahl:

”God aften – gutter! hva leser du for dem, Wenche?”

”Snorre!” – svarte Abraham och smilte til faren.

”Pytt! – ja, jeg kunne tenke det. Det er også noe å lese for siviliserte unge mennesker.”

”Våre tapre forfedres heltebedrifter?” – svarte fru Wenche slagferdig.

”Helter – bah! – snikmordere, røvere og mordbrennere – det var de. Nei – må jeg så heller få høre om den rappfotede Achilles eller Hektor svingende den tunge lanse. Ikke sant? gutter!”

”Jo” – ropte Abraham, og Marius fulgte med.

I skolan erbjöd Johan Nicolai Madvig (1804–1886), den store danske filologen och konservative politikern, läromedel i latin för norsk och dansk ungdom. Madvigs latinska språklära är Bibeln för den lille Marius, och den och latinskolans obarmhärtiga press blir hans undergång: han pluggar ihjäl sig, insjuknar efter en misslyckad tentamen och dör i feberfrossa med latinska deklinationer på sina läppar.

I Norge hämnades man Marii död på latinet och grekiskan: *Giff* blev dödsstöten för klassikerämnet. Om man i det nya, självständiga Norge läste fornkunskap så var det nordisk fornkunskap och inget annat – utom möjligen i vissa kretsar av den danskättade överklassen i Oslo.

Vad har nu detta att göra med de klassiska språkens blomstring i Norge idag? Jo, för det första, vad än Björn Rosengren säger så anses Kiehlands radikala patriotism idag lika förlegad (åtminstone i universitetskretsar) som den konservativa unionismen var på hans tid. Internationalism och inget annat är ledstjärnan, och de klassiska språken har – tro det eller ej – i Norge en air av just modern internationalism. De bär åtminstone inte på den konservativa järnbörd som gör att såväl politiker som universitetsstyrelser i Sverige egentligen helst vill gräva ner och glömma bort hela den klassiska kvarlåtenskapen. I Norge har man nämligen möjlighet att betrakta

klassikerämnet som en förvisso traditionstyngd, men dock *motvikt* till den numera föga radikala, därtill EU-ovänliga, norska patriotismen.

För det andra: Norge utbildade under lång tid knappt några klassiker. Så när man kommer på att man måste bli bäst även på detta område finns det inte så mycket annat att göra än att fylla ut de tomma platserna på de lärosäten som ska erbjuda klassiska språk – tre eller fyra stycken i skrivande stund – med svenskar. Hellre svenskar än danskar misstänker jag – såren efter Madvig är för djupa och välsaltade av Kielland för att ännu helt ha läkts...

Sälunda har vi en svensk professor i grekiska i Trondheim, jag själv har som svensk tagit över efter en annan svensk professor här i Bergen (vars lärostol omvandlades till en försteamanuensistjänst), och vi har en professor i latin och en vikarierande universitetslektor i grekiska i Oslo. Ytterligare en svensk latinprofessor, Klassikerförbundets ordförande Gunhild Vidén, återvände nyligen till fädernejorden efter anställning i Trondheim.

Inom någon generation kommer detta att ordna upp sig till norrmännens fördel, ty återväxten är god – i grekiska t.ex. i skrivande stund två magisterstudenter och en doktorand i Bergen, – och, som sagt, det klassiska arvet hör inte till det förflutna här så mycket som till framtiden. Detta kan intygas med följande anekdot. Ett konsultföretag hörde av sig till vår institution i samband med en kongress; de ville ha en latinsk översättning av ”bristande kommunikation medför problem”. Det gör vi gratis – uppdraget föll på mitt bord – *communicatio defecta molestiam habet* blev det. Några veckor senare trillade ett presentkort på 2500 norska kronor in som tack. Det är Norge – *in nuce*.